

چهارچوب نظری سنجش معیارهای رضایت‌مندی سکونتی با رهیافت روانشناسی دین از دیدگاه شناخت‌شناسی

امین علیزاده - دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران
حسن ستاری ساربانقلی ** - دانشیار گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.
مینو قره‌بگلو - دانشیار گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.

چکیده

اندیشه، خرد و خلاقیت نیروی محرک فعالیت‌ها در مقیاس خرد و کلان برای انسان و جوامع می‌باشد و به فعالیت‌های انسان‌ساز معنا می‌بخشد و از آن جهت اهمیت می‌یابد که شهروندان بر حسب میزان و چگونگی نیازهای خویش به استفاده یا عدم استفاده از آنها تمایل داشته، انتخاب نموده و رضایت‌مند می‌گردند. عدم توجه کافی معماران و طراحان به مجموعه‌های مسکونی به عنوان کانون‌های اجتماعی در جریان رشد شتاب‌زده شهرنشینی مشکلاتی مانند تعارض‌های اجتماعی، شرایط ناهنجار شهری، افزایش فشارهای روانی و ناسازگاری فردی، اجتماعی و محیطی و فاصله‌گرفتن از مفاهیم کیفیت و رضایت‌مندی را بدنبال خواهد داشت. لذا در عرصه معماری بطور اعم و مفاهیم رضایت‌مندی سکونتی بطور اخص، نیاز به تفکر و نگرشی زیربنایی با ادغام دیگر علوم از جمله روانشناسی برای نیل به تئوری و نظریه‌های جدید کاربردی انسان‌ساز در تعامل با محیط و مفاهیم جامعه‌گرایی بر مبنای جهان‌بینی برای رسیدن به سعادت و صلاح دنیوی و کمال اخروی و معنا دادن به زندگی که همان رضایت‌مندی و مطلوبیت می‌باشیم. یکی از این نگرش‌های عمیق، روان‌شناسی دین است و در حقیقت روان‌شناسی دین دانش علوم رفتاری است. پژوهش حاضر با هدف بررسی مولفه‌های موثر روان‌شناسی دین بر رضایت‌مندی سکونتی انجام گرفته و تلاش دارد مشخص نماید چه مولفه‌هایی از رضایت‌مندی سکونتی می‌توانند با مولفه‌های شناختی روانشناسی دین ارتباط داشته و مراتب ظهور رضایت‌مندی سکونتی فزاینده را در فضاهای مسکونی فراهم آورد. لذا ابتدا درباره مفاهیم و خاستگاه اولیه روانشناسی دین و رضایت‌مندی سکونتی بحث شده و نظرات برخی از متفکران موثر در کنار توجه به رویکردهای آنها مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت مولفه‌های مشترک بنیادی مورد توجه قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: رضایت‌مندی سکونتی، کیفیت فضاهای سکونتی، روانشناسی دین، رضایت‌مندی، مسکن.

Theoretical Measurement of Residential Satisfaction Measures with Psychology of Religion Approach from Recognition approach

Abstract

The thought, wisdom and creativity of the driving force on micro - scale and macro - scale activities for human and communities - and make sense of human activity, and it becomes important that the citizens choose or take advantage of their needs. The lack of sufficient attention from the architects of the designer to the residential set as a focal point in the accelerated growth of urbanization problems will have problems such as social conflict, urban conditions, and increase of psychological pressures, social and environmental, social and environmental implications. Therefore, in the architecture of the architecture, and the concepts of residential satisfaction in particular, the need for infrastructure thinking with the merger of other sciences, including psychology for the theory and theory of human being in dealing with the world's environment for happiness and earthly happiness and making sense of the life we enjoy. One of these deep - rooted approaches is the psyche of behavioral science. His present research is aimed at exploring the influence of Dean's spirit on residential content and tries to determine what components of residential satisfaction can relate to the cognitive component of religion and provide the rise of increased content satisfaction in residential spaces. First, discussion of the basics and origins of the psychology of religion and the satisfaction - e - residential content are discussed and the opinions of some effective thinkers have been addressed, and ultimately the underlying components are considered.

Keywords: Residential Satisfaction, Quality of Residential Spaces, Psychology of Religion, Satisfaction, Housing

نقاط مختلف جهان تاسیس گردد (مطلبی، ۱۳۸۰). به همین سبب روانشناسی محیطی در معماری و شهرسازی همزمان با آسیب‌شناسی معماری مدرن به یک پارادایم پسامدرنی تبدیل شد (شاهچراغی، ۱۳۹۵). از طرفی بستر اصلی همه تحولات بشر در گستره هستی محصول اندیشه و رفتار خردمندانه و خلاقانه است (کامکاری، ۱۳۹۶). به بیانی دیگر معماری کمال یافته در هر دوره، متأثر از اندیشه های برتری است که سخن زمانه خود را چهره مادی و ماندگار بخشیده است (پورمند، ۱۳۸۶). آدمی از آغاز پیدایش بر روی کره ی خاکی، همواره نسبت به ویژگی‌های روانی و رفتاری خود کنجکاو بوده، در جستجوی راه و روش و معیارهایی برای بهبود ویژگی‌های یاد شده کوشش می‌کرده است (طباطبایی، ۱۳۷۸). روانشناسان از آغاز، در پی کشف قانونمندیهای حاکم بر سازمان روانی انسان‌ها بوده‌اند (وید و روتفورد، ۲۰۱۰) که در این میان یکی از موضوعات اساسی و محوری دین می‌باشد، در واقع دین نیرویی توانمند در جامعه انسانی است و همه محققان جدی علوم اجتماعی اذعان دارند بدون شناخت دین نمی‌توانند درکی از جامعه انسانی داشته باشند (لوونتال، ۱۳۹۵). دین در حقیقت تلاشی است برای پی‌بردن به جایگاه خود در نظام اشیا و این‌که چنین امری بر رابطه ما با جهان و دیگران چه تاثیری می‌گذارد (اسپیلکا، ۱۳۹۰). در این میان در اواخر قرن نوزدهم توجه به بعد ناخودآگاه انسان پیش از پیش مورد توجه قرار گرفت که به پیدایش روانشناسی دین منجر گشت (Heising, 1989) به عقیده ییاده روان‌شناسی دین، برخاسته از فضای فکری و فرهنگی خاصی است (الیاده، ۱۳۷۴)؛ به عبارت دیگر تلاش در جهت فهم آثار چندگانه محیطی، شخصی و اجتماعی موثر بر رفتار در ارتباط با دین مورد بحث در روانشناسی دین می‌باشد در نظریه روانشناسی دین با شناسایی مشترکات مولفه های موثر بر میزان رضایت‌مندی سکونتی در راستای بهبود و ارتقای کیفی فضاهای سکونتی به عنوان رهیافت مناسب و کارآمد یاری رسان باشد. تاکنون مطالب جامعی در زمینه شناخت شاخصه‌های ارتقای کیفی و رضایت‌مندی سکونتی در چهارچوب روانشناسی دین و توجه همزمان به این دو مقوله به منظور

فضاهای شهری امروزه در ایران به طور عام و فضاهای زیستی، سکونتی و مسکن به طور خاص نتوانسته‌اند با مردم و شهروندان ارتباط و پیوستگی مناسب، کیفی و کارآمدی برقرار نمایند چنان‌که نمی‌توان محیط شهری و سکونتی امروز را محیط پاسخ‌گو دانست. بررسی و مطالعه فرآیند رشد و توسعه کلان‌شهرهای جهانی، نمایانگر شکل‌گیری شرایط کیفی نابسامان در مجموعه‌های مسکونی به عنوان یکی از آثار و پیامدهای سیاست‌های توسعه شهری است (رفعیان و دیگران، ۱۳۸۹). همچنین تلاش برای ارتقای کیفی مجموعه‌های مسکونی، به‌منظور دستیابی به فضاهایی پویا و زنده در این مراکز، حائز اهمیت بوده و می‌تواند، با شناسایی و سنجش ابعاد کیفی فضاهای آن در چهارچوب مولفه‌ها و شاخص‌های رضایت‌مندی سکونتی، سرانجام دقیق‌تری پیدا کند (علی‌پور، ۱۳۹۱). توسعه بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی در اکثر شهرها افزایش تعداد سفر و تردهای شهری، عدم تحلیل و تشخیص نیازهای انسانی، بحران‌های زیست محیطی و بصری، کمبود مسکن شایسته و کیفی، انبوه ساختمان‌ها با احجام ناهمگن، نامتعادل و بی‌هویت که گاه در حاشیه خود زباله‌ها و نخاله‌های زیادی را جای داده و بسترهای طبیعی را نابود ساخته‌اند. همچنین ازدحام و بروز تعارض‌های اجتماعی و از میان رفتن حس تعلق به محیط و سایر عوارض را می‌توان به عنوان شرایط ناهنجار شهری دانست که باعث تشدید فشارهای روانی در افراد شده و شرایط سلامتی جسمی و روحی آنها را تحدید نماید و این مراکز را با مشکلات و مسائل متعددی از جمله کم‌رنگ شدن هویت و حس تعلق اجتماعی، کاهش شاخصه‌های خوانایی و سرزندگی و در مجموع تنزل کیفیت محیط روبرو کرده است (صرافی، ۱۳۸۰). مفهوم رضایت‌مندی سکونتی در ذیل مفهوم کیفیت زندگی مطرح می‌گردد و می‌باید میان زندگی خوب و زندگی کمی تمایز قائل شد (کوکبی، ۱۳۸۶). امروزه لزوم همکاری علوم رفتاری و روانشناسی محیطی و همچنین علوم اجتماعی چون جامعه‌شناسی با حرفه طراحی محیطی باعث گردیده تا سازمانهای مختلف علمی و پژوهشی در

خود به موازات یا حتی علیه دیدگاه روانشناسی تاکید می‌کند باید نسبت به وجود این ارتباط دوسویه در فهم روانشناسی دین هوشیار بود (مین و قلیزاده، ۱۳۸۸). با توجه به موضوع روانشناسی دین^۱ لازم است ابتدا نظری به تعاریف مفهومی و عملیاتی دین^۲ و روانشناسی^۳ با دو رویکرد عینی^۴ و ذهنی^۵ به همراه مولفه های موثر در حیطه شخصی، اجتماعی و تاریخی از نظر اندیشمندان مسلمان و غیر مسلمان داشته باشیم که در جداول شماره ۱ و ۲ ارائه شده است.^۶

جدول ۱. تعریف مفهومی دین؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

منبع	تعریف مفهومی
(دهخدا، ۱۳۴۱)، (عمید، ۱۳۶۳)، (قرشی بنابی، ۱۳۷۱)، (معین، ۱۳۸۷)	کیش و آئین، راه و روش، طریقت، مقابل کفر، تشخیص معنوی و وجدان، حکم و قضا

1. Psychology of Religion
2. Religion
3. Psychology
4. Objective
5. Subjective

۶. شکل گیری رویکردهای متفاوت در همه عرصه های علمی، از جمله نمایان شدن پنج رویکرد عمده (زیستی، روان تحلیل گری، رفتارگرایی، شناختی، انسان گرایی) در دانش روانشناسی، ناشی از این است که وقتی روانشناسان از جایگاه پژوهشگر نظاره گر خود و سایر افراد باشند و قواعد حاکم بر سازمان روانی آنان را بدست آورند، در پیش فرض ها، روش ها و ساختارهای نظری با هم تفاوت اساسی دارند. در صحنه عمل نیز هر یک از رویکردها چهارچوب خاصی را برای رفتار در نظر می گیرند (کلاسن و همکاران، ۲۰۱۰، ص ۵). در راستای دو رویکرد عینی- بیرونی (objective) و ذهنی- درونی (Subjective)، زمانی که محیط فیزیکی مورد توجه قرار میگیرد رفتار انسانی به عنوان نتیجه محیط فیزیکی مطرح می گردد (عینی- بیرونی) و در نگاهی دیگر وقتی رفتار انسان مورد توجه قرار می گیرد، محیط فیزیکی به عنوان معلول این رفتار تلقی می شود (ذهنی- درونی) و (ناری قمی، ۱۳۹۴). همچنین در طول نیم قرن گذشته برخی از محققان به این نتیجه رسیدند که کیفیت دارای دو بعد عینی- بیرونی (objective) و ذهنی- درونی (Subjective) است با ترکیبی از روانشناسی فردی با نسبتهای مختلف و متفاوت در جوامع انسانی.

استخراج و تدوین مولفه ها انجام نشده است از این رو هدف تحقیق حاضر بررسی مولفه های موثر روان شناسی دین بر رضایت مندی سکونتی در مسکن شهری معاصر است. این مقاله با بررسی اسنادی و تحلیل های توصیفی-تفسیری متون با بهره گیری از استدلال منطقی و تحلیل های کیفی، دیدگاه های دو حوزه را با مقایسه تطبیقی ارزیابی نموده تا مولفه های پنهان و مشترک، مشخص و مورد اشاره قرار گیرند.

مفاهیم و تعاریف مرتبط با دین و روانشناسی

«چرا باید دین را از جنبه روانشناسی بررسی کنیم؟» بیش از هر چیز لازم است به این سوال مهم پاسخ دهیم و پاسخ هم بسیار ساده است. در واقع دین و از جمله معنویت قلمرویی جذاب است و کرداری تناقض آمیز دارد هم تعصب به بار می آورد هم تعصب را از بین میبرد همچنین با رفتار نوع دوستانه و یاریگرانه سخت در پیوند است. بی گمان، در زندگی انسان کمتر مسئله ای هست که جدی تر از دین به شمار آید. دور و بر خود را پر از ارجاعات معنوی می کنیم و فضایی پدید می آوریم که در آن از امر قدسی استمداد می شود تا معنی هر رویداد مهم زندگی را باز نماید. دین جزئی مسلم از سایر جنبه های وجودی ما هست و با طیفی گسترده از عقاید و رفتارهای غیر مذهبی سخت در پیوند است (اسپیلکا، ۱۳۹۰). از طرفی در تعریف مفهومی روانشناسی به تحقیق و مطالعه در حیات نفسانی و اعمال و رفتار انسان (دهخدا، ۱۳۴۱)، دانش مطالعه و شناخت روان و مسائل مربوط به آن (معین، ۱۳۸۷) و دانش بررسی جنبه ها و کارکردهای مختلف روان انسان و مطالعه ناهنجاریهای آن (عمید، ۱۳۶۳) اشاره شده؛ لذا مطالعه رفتار و تجلیات روان به عنوان برآیند کلی رفتار همچنین مطالعه انسان و محیط و کیفیت ارتباط آنها در حوزه روانشناسی قابل مطرح می باشد. با توجه به آنچه آمد، بر ماست که سهم دین را در زندگی شخصی، اجتماعی و محیط خود بازناسیم. این کار روانشناسی دین است (اسپیلکا، ۱۳۹۰). از طرفی ارتباط بین روانشناسی و دین غالباً بیش از آنچه به نظر می رسد دو سویه بوده است چرا که دین آشکارا یا بطور ضمنی بر دیدگاه

جدول ۲. تعریف عملیاتی دین، نگرشها، مولفه های موثر و رویکردهای آن

رویکرد	مولفه های موثر			منبع	ارائه دهنده	تعریف عملیاتی	رتبه
	دینی	اجتماعی	تخصصی				
●	●	●	●	(طباطبایی م. ح. ۱۳۷۴) (طباطبایی م. ۱۳۸۸)	سید محمد حسین طباطبایی ۱۹۰۴-۱۹۸۱	مجموعه ای از برنامه ها بر مبنای جهان بینی جهت نیل به سعادت پاسخ به نیازها سعادت و صلاح دنیوی همراه با کمال اخروی و حیات حقیقی جاودانی	
●	●	●	●	(آملی، ۱۳۸۷)	عبدالله جوادی عاملی	مجموعه ای برای اداره جوامع انسانی	
●			●	(مطهری، ۱۳۷۸)	مرتضی مطهری ۱۹۲۰-۱۹۸۰	دین فطری است	
●	●	●	●	(جعفری، ۱۳۹۲)	محمد تقی جعفری ۱۹۲۶-۱۹۹۹	اندیشه و عمل و رفع نیاز در جهت کمال الهی	
●			●	(آذربایجانی م. ۱۳۹۴)	میرچا لیاده ۱۹۰۷-۱۹۸۶	توجه به مفاهیم پدیدارشناسانه و نظریه خداگرایانه؛ تلاش انسان برای جدایی از جهان غیر قدسی و رسیدن به ارزشهای متعالی	
●			●	(هیوم، ۱۳۸۶)	رابرت هیوم ۱۸۷۷-۱۹۴۸	دین تمایل فکری انسان و مستقل از احساس یا فوه درک آینده	
●			●	(دورانت، ۱۳۸۵)	ویل دورانت ۱۸۸۵-۱۹۸۱	دین یعنی علم حضوری به اتحاد با عالم و بدون واسطه	
●			●	(هیگ، ۱۳۷۲)	جان هارود هیگ ۲۰۱۲-۱۹۲۲	شناخت یک موجود فوق بشری که دارای قدرت مطلقه است	
●			●	(آذربایجانی م. ۱۳۹۴)	رودلف اتو ۱۸۶۹-۱۹۳۷	دین بر پایه مواجهه روح و جان آدمی با امر قدسی است	
●			●	(فروید، توتنم و تابو، ۱۳۵۱)	زیگموند فروید ۱۸۵۶-۱۹۳۹	دین کاوش انسان برای یافتن تسلی دهنده های آسمانی است تا او را در غلبه بر حوادث بیمناک زندگی کمک کند	
●			●	(جیمز، ۱۳۸۶)	ویلیام جیمز ۱۸۴۲-۱۹۱۰	تأثرات و احساسات و رویدادهایی که برای هر انسانی در عالم تنهایی و دور از همه بستگی ها بر او روی می دهد، به طوریکه انسان از این مجموعه در می یابد که بین او و آن چیزی که آنرا امر خدایی می نامد رابطه ای برقرار است	
●		●	●	(یونگ، ۱۳۹۰)	گوستاو یونگ ۱۸۷۵-۱۹۶۱	معنی بخشی به زندگی و همبستگی با مفاهیم آرکی تایپی	

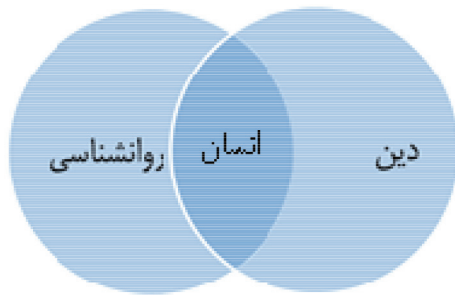
●	●	●	●	●	آذربایجانى م. م. (۱۳۹۴)	آگوست کمت ۱۷۹۸-۱۸۵۷	وحدت اجتماعى میان اعضاى جامعه	جامعه شناسانه و مردم شناسانه
●	●	●	●	●	(قائمی نیا، ۱۳۷۹)	ادوارد تیلو ۱۸۳۲-۱۹۱۷	طبیعت گرایی و باور به حیات	
●	●	●	●	●	(قائمی نیا، ۱۳۷۹)	ماکس مولر ۱۸۲۳-۱۹۰۰	زبان احساسات و عواطف بشری و گرایش به نامتناهی (خدا)	
●	●	●	●	●	آذربایجانى م. م. (۱۳۹۴)	کارل مارکس ۱۸۱۸-۱۸۸۳	توجه تنها به بعد اجتماعى دین و دادن آرامش به جوامع	
●	●	●	●	●	آذربایجانى م. م. (۱۳۹۴)	امیل دورکیم ۱۸۵۸-۱۹۱۷	دین به مثابه انسجام اجتماعى و جامعه	
●	●	●	●	●		رابرت هیوم ۱۸۷۷-۱۹۴۸	جستجوی جمعی برای یک زندگی کاملاً رضایتمندانه	
●	●	●	●	●	(فورشت، ۱۳۹۴)	دورکیم، پارسونز و بلا	کمک به نظام های اجتماعى برای ثبات و تعادل آنها (خانواده، دین، اقتصاد و نظام های حقوقی)	
●	●	●	●	●	(فورشت، ۱۳۹۴)	ماکس وبر ۱۹۲۰-۱۸۶۴	شناخت انسان عامل شناخت جامعه و اجتماع	
●	●	●	●	●	(حسینی، ۱۳۷۶)		نظام وحدت بخش به جوامع و اجتماعات	
●	●	●	●	●	(هیگ، ۱۳۷۲)	آدولف راینخ ۱۸۸۳-۱۹۱۷	چهار چوبی برای محدودیت آزادی قوای انسانی	
●	●	●	●	●	(هیوم، ۱۳۸۶)	رابرت هیوم ۱۸۷۷-۱۹۴۸	فعالیت فکری، احساسی و عمل ارادی	
●	●	●	●	●	(فروید، آینده یک پندار فروید، ۱۳۵۷)	زیگموند فروید ۱۸۵۶-۱۹۳۹	احساس ترس و نیاز	
●	●	●	●	●	آذربایجانى م. م. (۱۳۹۴)	گوستاو یونگ ۱۸۷۵-۱۹۶۱	معنى بخشى به زندگى و همبستگى با مفاهیم آرکى تپیی	

روانشناسی دین

مروری بر پیشینه دانش روانشناسی دین

موضوع و مسئله محوری در دین و روانشناسی هر دو انسان بوده و هدف اصلی روانشناسی شناختن مردم است. روانشناسان می‌کوشند این کار را با بررسی انگیزش، شناخت و رفتار انسانی انجام دهند. هر چند کاربرد واژه روانشناسی دین به عنوان حوزه‌های خاص پژوهش علمی ابتدا در اروپای قرن نوزدهم ظاهر شد ولی در ایالات

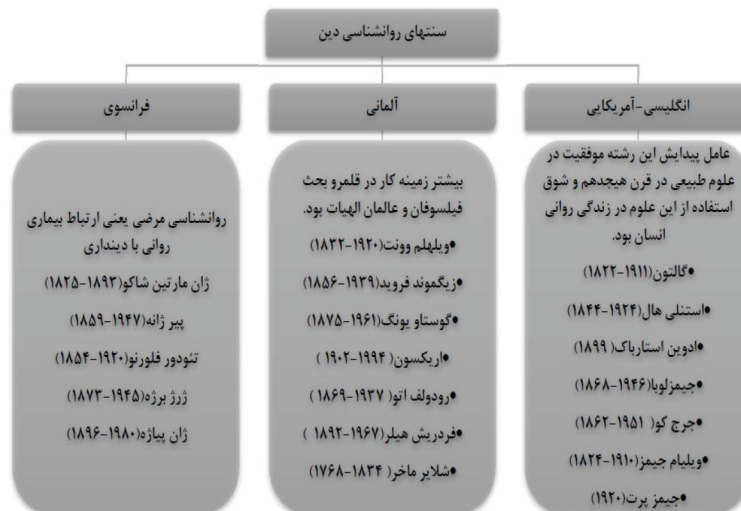
متحده، روانشناسی دین بعنوان یک رشته مستقل مطرح گردید. روانشناسی دین سی و ششمین شاخه از پنجاه شاخه مشخص انجمن روانشناسی آمریکا بوده و محققان درباره نقش دین در زندگی افراد همچنین رفع مشکلات مردم در مسیر زندگی مطالعه می‌نمایند (اسپیلکا، ۱۳۹۰). در سال ۱۹۰۱ میلادی با سخنرانی‌های ویلیام جیمز، نقطه عطفی در روانشناسی دین به بار نشست. روانشناسی دین عبارت است از مطالعه رفتارهای روانی

که پشتوانه‌ی دینی دارند (آذربایجانی، ۱۳۹۵) و پدیده‌هایی که این دو واژه به آنها اشاره دارد یعنی مصداق آنها و محتوای آنها به قدمت انسان است و تأمل در باب آنها به طلیعه تاریخ مدون بشر بازمی‌گردد (الیاده، فرهنگ و دین (برگزیده مقالات دایره المعارف دین)، ۱۳۷۴).

تصویر ۱. تمرکز اصلی رشته روان‌شناسی و دین‌شناسی بر انسان به نقل از برنارد اسپیلکا

بطور کلی سه سنت انگلیسی-آمریکایی، آلمانی و فرانسوی متمایز اما در عین حال مرتبط در روان‌شناسی دین پدید آمده‌اند که در تصویر شماره ۲ به آنها اشاره شده است.

تصویر ۲. سنت‌های کلاسیک و معاصر مطرح در روان‌شناسی دین به نقل از دیوید ام. وولف

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

۳۱۴

دینی، تجارب، نگرشها و رفتارهای مرتبط با آن سنتها از سوی افراد است (وولف، ۱۳۹۳). گوردن آلپورت^۸ پدر روان‌شناسی شخصیت بود که ایمان درونی را با بلوغ دینی مرتبط می‌داند. «شخصیت، سازمان با تحرک و زنده دستگاه بدنی و روانی فرد است که چگونگی سازگاری اختصاصی آن فرد را با محیط تعیین می‌کند.» وی به این نتیجه رسید که، در درون فرهنگ‌های مختلف و گوناگون مفاهیمی نهفته است که نشان‌دهنده و بیانگر رفتار سالم افراد می‌باشند. درنگاه آلپورت شخصیت سالم کسی است که احساس مسئولیت

منبع ابتدایی روان‌شناسی دین معمولاً جریان اصلی روان‌شناسی و بیش از هر چیز روان‌شناسی شخصیت و روان‌شناسی اجتماعی بوده است. روان‌شناسی دین را رسماً یکی از شاخه‌های روان‌شناسی اجتماعی شمرده‌اند. دیتس (۱۹۶۹). پس معلوم شده است که روان‌شناسان دین چرا در وهله اول به دنبال روان‌شناسی اجتماعی می‌روند (اسپیلکا، ۱۳۹۰). همچنین دیوید ام. وولف^۷ روان‌شناس در حوزه دین معتقد است روان‌شناسی دین استفاده نظام‌دار از نظریه‌ها و روشهای روان‌شناسی در زمینه محتوای سنتهای

8. Allport, Gordon 1897-1967-

7. David M. Wulff

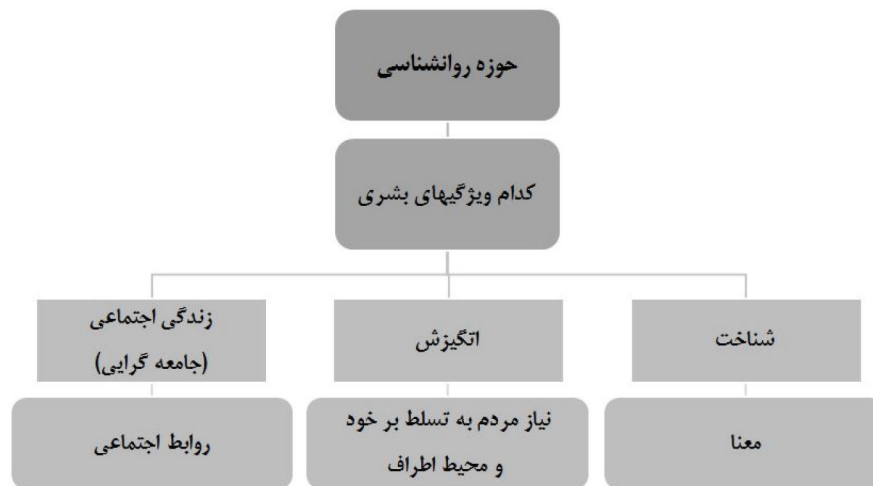
نیل به سلامت، موفقیت اجتماعی، آرامش و تأیید مسیر زندگانی شخص به کار می آید (آذربایجانی، ۱۳۹۵). در حوزه روانشناسی، بحث بر سر این است که کدام یک از ویژگی‌های بشری به طور عام در یکی از سه قلمرو کلی شناخت، انگیزش و زندگی اجتماعی به کار می آیند و وقتی به شناخت می‌نگریم، به معنا توجه داریم. انگیزش ما را متوجه نیاز مردم به تسلط بر خود و محیطشان می‌کند. زندگی اجتماعی، که آن را در مفهوم «جامعه گرایی» خلاصه می‌کنیم، نشان می‌دهد که مردم ضرورتاً در شبکه روابط اجتماعی به سر می‌برند. آنها باید با دیگران در ارتباط باشند تا زنده بمانند و پیشرفت کنند. به عبارت دیگر، مردم به مردم نیاز دارند (اسپیلکا، ۱۳۹۰).

در زندگی نموده و به دنبال بسط و توسعه این ایده مسئولیت پذیری است و طبق دیدگاه آلپورت، نظام ارزشی دینی مهم‌ترین و وحدت‌بخش‌ترین نظام ارزشی است، مادامی که شخص دارای یک جهت مذهبی باطنی و یک اعتقاد دینی خالصانه باشد و «همچنین از دیدگاه آلپورت گرایشهای مذهبی باعث پختگی روان، و رفتار نوع دوستانه در افراد می‌شود». آلپورت معتقد بود دین دارای یک بعد درون سو (Subjective) و بعد برون سو (Objective) می‌باشد که در بعد درون سو ایمان، فی حد نفسه ارزشی متعالی است که به یگانه سازی خویشتن از راه به جد گرفتن امر الهی، برادری و فراتر رفتن از نیازهای شخصی معطوف است و در بعد بیرونی دینی که صرفاً سودمدارانه است و برای

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

۳۱۵

تصویر ۳. روابط مولفه‌های حوزه روانشناسی به نقل از برنارد اسپیلکا

جدول شماره ۳، حاصل بررسی تطبیقی معیارها و مولفه های نظریه پردازان روانشناسی دین در سه سنت انگلیسی-آمریکایی، آلمانی و فرانسوی است که به پنج معیار شخصی، اجتماعی و جامعه گرایی، فیزیکی، تاریخی و فرهنگی در قالب دو رویکرد عینی و ذهنی اشاره دارد.

جدول ۳. بررسی تطبیقی آثار و معیارهای نظریه پردازان سنت های روانشناسی دین؛ ماخذ: نگارندگان

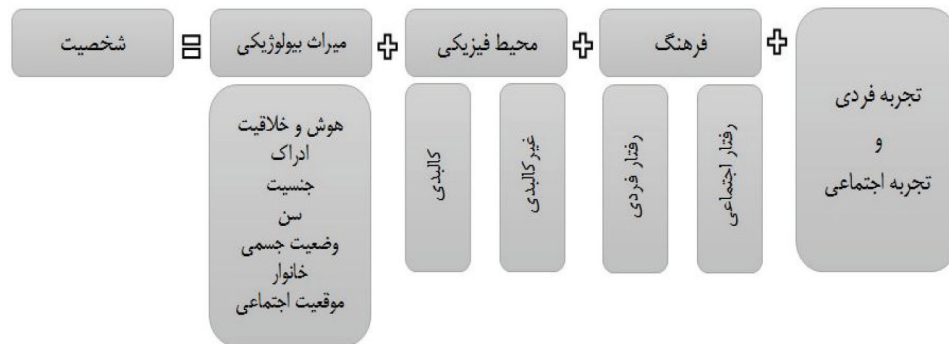
سن	نظریه پرداز	آثار	شاخصهای موثر در روانشناسی دین						
			رویکرد ذهنی	عینی	تاریخی	فرهنگی	اجتماعی	فیزیکی	شخصی (روانشناسی)
انگلیسی - آمریکایی	گالتون	اثار مثبت ذهنی دعا و نیایش - توجه به عوامل ارثی-ژنی افراد	●						●
	استنلی هال	توجه به سن و عدم توجه به محیط، اجتماع و فرهنگ		●					●
	ادوین استارباک	نگرش مثبت به دین	●						●
	جیمز لوبا	میل فطری به نیکی اخلاقی	●						●
	جرج کو	توجه به منش اخلاقی در دین	●						●
	ویلیام جیمز	پراگماتیسم، سازگاری اجتماعی	●	●					●
آلمانی	ویلهلم وونت	روانشناسی تجربی، توجه به گذشته ذهنی	●			●	●		●
	شلایر ماخر	همبستگی دین و احساس	●						●
	زیگموند فروید	توجه به ضمیر ناخودآگاه شخصی	●						●
	گوستاو یونگ	همبستگی دینداری و سلامتی، ضمیر خودآگاه جمعی	●	●					●
	اریکسون	تاکید بر آثار مثبت دینداری	●	●					●
	رودولف اتو	نگرش فطری و عاطفی دین	●						●
فرانسوی	فردریش هیلر	توجه به نیایش برای شناخت انسان	●						●
	ژان مارتین شارکو	شفای دینی از راه تلقین	●						●
	پیر ژانه	ضمیر نیمه آگاه و مفهوم خدا	●						●
	تئودور فلورنوتا	چهار مولفه روانشناسی دین	●	●					●
	ژرژ برژه	نقش مثبت روانشناسی دین	●	●					●
	ژان پیازه	سن و احترام متقابل	●	●					●

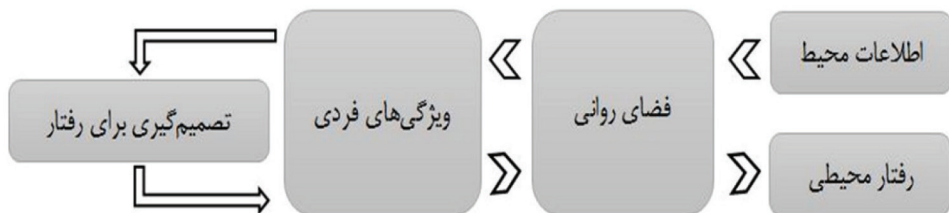
فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

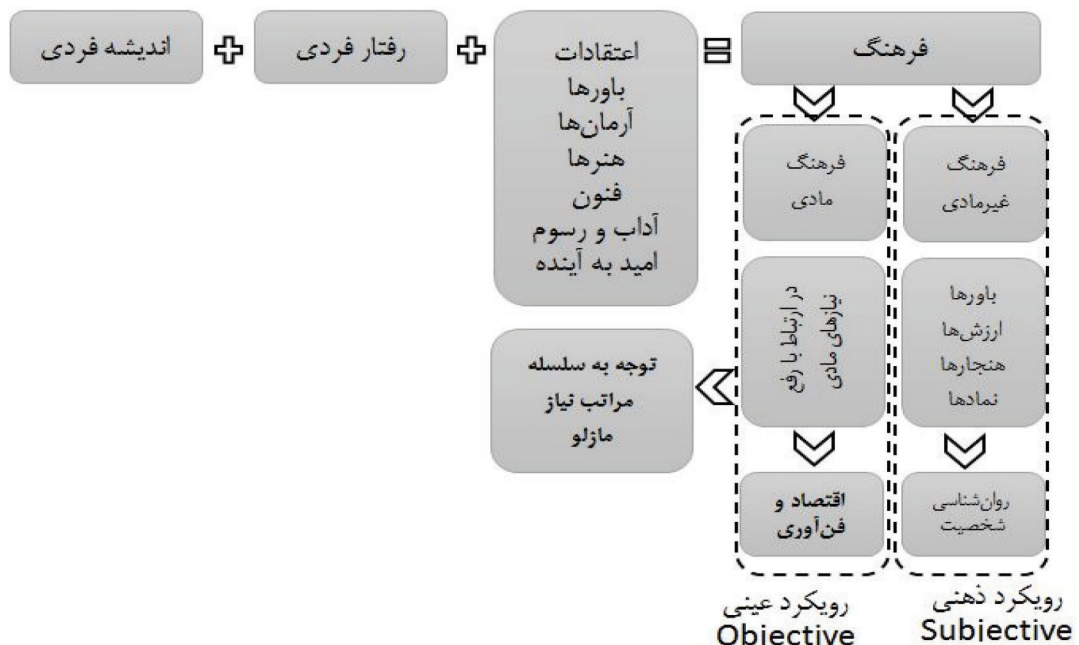
بررسی جدول فوق نشان‌دهنده افزایش متوسط همبستگی معیار روان‌شناسی شخصیت و روانشناسی اجتماعی و جامعه‌گرایی با رویکرد ذهنی (Subjective) با ترکیب سایر مولفه‌ها با رویکرد عینی (Objective) در روان‌شناسی دین دارد. در ادامه برای درک تعاریف و مولفه‌های مرتبط با شخصیت، فرهنگ و رفتار بر اساس مطالعات ارائه شده می‌توان مدل‌های مفهومی زیر را ارائه نمود.

تصویر ۴. مفهوم شخصیت و ارتباط با مولفه‌های موثر، (نگارندگان).

تصویر ۵. فرآیند رفتار به نقل از (Trieb, 1974:78) (پاکزاد، بزرگ، ۱۳۹۵).

تصویر ۶. نحوه ارتباط اندیشه و رفتار فردی بر فرهنگ به نقل از تیلور، (نگارندگان).

رضایت‌مندی سکونتی

مروری بر مفاهیم و تعاریف مرتبط با رضایت‌مندی و سکونت و رضایت‌مندی سکونتی

جدول ۴. تعریف مفهومی واژه‌های رضایت‌مندی و سکونت

عنوان	تعریف مفهومی	منبع
رضایت‌مندی	خشنودی و پسندیدگی و میل، قبول، رضامندی، خوشحالی	(دهخدا، ۱۳۴۱)، (عمید، ۱۳۶۳)، (معین، ۱۳۸۷)
سکونت	اقامت و آرامش، اقامت کردن، ماندن، منزل کردن، وقار، متانت	(دهخدا، ۱۳۴۱)، (عمید، ۱۳۶۳)، (معین، ۱۳۸۷)

سریع شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه، به صدا درآمد، در ونکوور کانادا برگزار شد که بر تاثیر مستقیم شرایط سکونتگاه های انسانی بر توسعه اجتماعی، اقتصادی و انسانی همچنین کیفیت زندگی و رضایت‌مندی سکونتی و رفع نیازهای انسانها (بدون توجه به نژاد، رنگ زبان و ...) تاکید گردید و بیست سال بعد در دومین کنفرانس اسکان بشر سازمان ملل متحد (Habitat2) که در سال ۱۹۹۶ در شهر استانبول برگزار شد، آسایش مناسب، فضای مناسب، دسترسی فیزیکی و امنیت مناسب، امنیت مالکیت، پایداری و دوام سازه ای، روشنایی، تهویه و سیستم گرمایی مناسب و زیرساخت های مناسب مانند آبرسانی، بهداشت و آموزش، دفع زباله، کیفیت زیست محیطی همچنین ایجاد مکان مناسب از نظر کار و تسهیلات اولیه، به عنوان مولفه های یک مسکن مناسب مطرح که بایست برای مردم با توجه به استطاعتشان تامین گردند (Daily Report of habitat, 1996) همچنین در سومین کنفرانس (Habitat3) برگزار شده در سال ۲۰۱۶ شهر اکوادور توسعه پایدار شهری در جهت انسجام اجتماعی و کاهش فقر و ایجاد فرصت برای همه جوامع شهری و عدالت اجتماعی در جهت رفاه پایدار شهری و توسعه و حمایت از محیط زیست پایدار و توجه به نتایج کنفرانسهای قبلی مورد توجه و دقت قرار گرفته بود (United Nations, 2016). در طول نیم قرن گذشته برخی از محققان به این نتیجه رسیدند که کیفیت دارای دو بعد عینی - بیرونی (objective) و ذهنی - درونی (Subjective) است با ترکیبی از روانشناسی فردی

مفهوم رضایت‌مندی سکونتی را از منظر لغوی به عنوان تجربه‌ای از حس لذت یا خوشنودی از زندگی در یک محیط مسکونی تعریف کرد (Tu, 2008). احساس رضایت از زندگی اگرچه تا حد زیادی به شرایط فردی بستگی دارد، اما تأثیر عوامل اجتماعی در بروز آن بسیار پررنگ تر به نظر می رسد (هزارجریبی، ۱۳۸۸). از طرفی مسکن تنها به چهار دیواری خانه محدود نمی شود، بلکه محیط اطراف شامل محله و همسایگان را نیز در بر میگیرد (Philips, 2004). در فرآیند استحاله مفهوم خانه به مسکن، شکل گیری خاطرات جمعی، برانگیخته شدن عواطف و احساسات، شکل گیری حس تعلق و معنا یافتن مکان صورت می گیرد که در نتیجه آن، تجربه رضایت از سکونت حاصل خواهد شد (Rowles, 2006).

مروری بر پیشینه مفهوم رضایت‌مندی سکونتی

از زمان تصویب بیانیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸ «حق داشتن مسکن مناسب» به عنوان یکی از اجزای مهم «استانداردهای زندگی مطلوب» معرفی شده است. از آن تاریخ، همه دولت ها مقررات خاصی در بخش سرپناه وضع کرده و اقدام به ایجاد وزارتخانه های مسکن یا گنجاندن دپارتمان مسکن در سایر وزارتخانه ها به منظور تخصیص وجوه و تدوین سیاست ها، مقررات، برنامه ها و پروژه های خاص در بخش مسکن کرده اند (نسترن، ۱۳۸۹). اولین کنفرانس مجمع عمومی سازمان ملل در زمینه سکونتگاه های انسانی در سال ۱۹۷۶ در پی زنگ خطر رشد بدون کنترل و

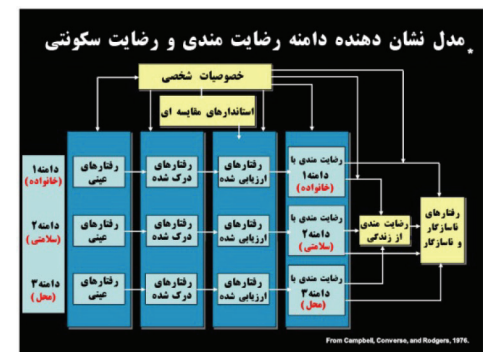
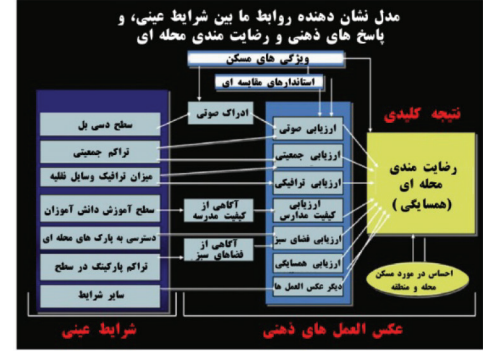
مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

۳۱۸

(Portero, 2017). محیط معتقد است رضایت مندی افراد از محیط سکونت بر پایه آرمان‌ها^۹، نیازها^{۱۰} و توانایی^{۱۱} آنها شکل می‌گیرد که در پنج مولفه بعد عینی- بیرونی (objective) و بعد ذهنی- درونی (Subjective) شامل مشخصات فیزیکی واحد مسکونی، کیفیت خدمات و دسترسی‌ها، امکانات عمومی محله‌ای، کیفیت محیط اجتماعی و دسترسی به کاربریهای عمومی محله‌ای استخراج شده است (Mohit, 2010). جین جیکوبز^{۱۲} در کتاب «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی»^{۱۳} نظریه ای شامل سه مولفه مرزبندی روشن بین فضای عمومی و خصوصی^{۱۴}، چشم‌های ناظر بر خیابان^{۱۵} و استفاده مداوم از پیاده‌راه‌ها^{۱۶} را برای اولین بار برای خیابان موفق مطرح نمود و معتقد بود مشکل عدم امنیت بسیاری از نقاط شهرها، گروه‌های جمعیتی بزهکار یا فقیر نیست بلکه نقاط شهری از نظر فیزیکی قادر به اعمال امنیت و سرزندگی ناشی از آن نیست (جیکوبز، ۱۳۸۶) همچنین اسکار نیومن^{۱۷} در کتاب «فضاهای قابل دفاع»^{۱۸} چهار مولفه قلمروبندی^{۱۹}، نظارت^{۲۰}، بهبود کیفیت محیط^{۲۱} و مجاورت^{۲۲} کاربری مسکونی با دیگر امکانات مورد نیاز مردم را برای کاهش جرم‌خیزی و افزایش رضایت مندی سکونت مطرح نمود. کلارک^{۲۳} یکی از روانشناسان معروف آمریکایی معتقد بود با تقسیم بخش‌های بزرگ فضاهای عمومی و واگذار کردن آنها به تک‌تک افراد و گروه‌های کوچک، می‌توان فضا را به وسیله مردم

و سلامتی و تندرستی فیزیکی و ارتباط نزدیک با رضایت مندی، پیشرفت و ارتقاء انسانی، شادی و سلامتی و برداشتهای شخصی افراد از محیط در تعامل با مفاهیم اجتماعی، فرهنگی در مقیاسهای مختلف شهری، همچنین نحوه ارتباط با دولت ها و ملت ها است که در رضایت مندی از زندگی مردم موثر می باشد (Marans, 2015).

تصویر ۷. روابط مولفه‌های عینی و ذهنی در رضایت همسایگی به نقل از (Marans, ۲۰۱۵)

از طرفی مفهوم رضایت مندی سکونتی در ذیل مفهوم کیفیت زندگی مطرح می‌گردد. می‌باید میان زندگی خوب و زندگی کمی تمایز قابل شد (کوکبی، ۱۳۸۶). مطالعات مختلف نشان می‌دهد که رضایت مندی سکونتی بر سلامت روانی افراد و جوامع تأثیر می‌گذارد (Levy-Leboyer C, Sio, 2002 (Philips D. S., 2004) (1993)). همچنین براون (۱۹۹۵، ۱۹۹۷) و لوتون (۱۹۸۳) در مطالعات خود دریافتند که محیط مطلوب تر، تأثیر مثبت بر سلامت روانی افراد دارد بنابراین، اهمیت ارزیابی های ذهنی- درونی از محیط اطراف، به عنوان مولفه های رضایت مندی سکونتی، در سلامت روانی می باشد و در افراد سالخورده باعث افزایش سن و کاهش روند پیری آنها می‌گردد

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۹ زمستان ۱۳۹۶
No.49 Winter 2018

9. Ideals
10. Desires
11. Ability
12. Jane Jacobs(1916 -2006)
13. The Death and Life of Great American Cities(1961)
14. First, there must be a clear demarcation between what public space is and what private space is.
15. Second, there must be eyes upon the street, eyes belonging to those we might call the nature proprietors of the street.
16. And third, the sidewalk must have users on it fairly continuously, both to add to the number of effective eyes on the street and to induce the people in buildings along the street to watch the sidewalks in sufficient numbers.
17. Oscar Newman
18. Defensible Space
19. Territory
20. Surveillance
21. Quality of the Environment
22. Neighborhood
23. Clarkl.Hull,1884 - 1952

سیاست گذاری خرد و کلان را برای رسیدن به رضایت‌مندی مسکونی الزامی می‌دانند. زی^{۲۸} و همکاران (۲۰۱۶) کیفیت هوا، آسایش حرارتی، آسایش صوتی، توجه به جنسیت و سن افراد، کیفیت محیط فیزیکی و رفتارهای انطباقی با محیط را به عنوان معیارهای رضایت‌مندی سکونتی در ساختمانهای بلند مسکونی اعلام نموده‌اند. بین لو^{۲۹} (۲۰۱۶) مطالعاتی در موضوع رضایت‌مندی سکونتی در محله‌های سنتی و توسعه یافته انجام داده‌اند و به این نتیجه رسیدند که کیفیت محیط های مصنوع، امکانات محله‌ای و کیفیت محیط های اجتماعی در میزان رضایت‌مندی کاربران موثر است. همچنین محیط و همکاران^{۳۰} (۲۰۱۵) افزایش کیفیت محیط‌های مسکونی را در کاهش جرم خیزی مجموعه های مسکونی، موثر می‌دانند. هانگ و یو^{۳۱} (۲۰۱۵) مالکیت خانه، مشارکت اجتماع، دسترسی به امکانات آموزشی و پرورشی برای کودکان، بر اساس جنس، سن و وضعیت اقتصادی را در رضایت‌مندی سکونتی مهم می‌دانند. رفیعیان و همکاران (۱۳۸۸) رضایت‌مندی شهروندان از محیط‌های سکونتی شهری را مورد سنجش قرار داده‌اند. نتایج حاصله از مجموع شاخصه‌های محاسباتی، بیانگر ارزش رضایت‌مندی متوسط ساکنان منطقه نواب از محیط سکونتی شان است. ازبین مؤلفه های تحلیلی، روابط همسایگی در حد متوسط برآورد گردیده و ساکنان از سایر مؤلفه‌های محاسباتی (شامل تسهیلات مجتمع، بهداشت مجتمع، دید و منظر، ویژگیهای کالبدی) اظهار نارضایتی کرده‌اند. ذبیحی و همکاران (۱۳۹۰)، رابطه بین میزان رضایت از مجتمع‌های مسکونی و تأثیر آنها بر روابط انسانی را مورد بررسی قرار داده‌اند پژوهش آنان براساس این فرضیه تدوین گردیده است که احساس رضایت از محیط می‌تواند سبب تأثیرات مثبت محیط در روند روابطی گردد که در آن، محیط در حال شکل‌گیری و انجام است. نتایج به دست آمده، حاکی از وجود رابطه قوی میان رضایت از مجتمع و تأثیر آن بر روابط افراد بود. در مطالعه‌ای که توسط Baba و

کنترل کرد و حس تعلق به آن فضا را افزایش داد که در نتیجه باعث افزایش رضایت‌مندی سکونتی افراد از محل زندگی می‌شود (نیومن، ۱۳۸۷). برخی از محققان، مراحل درک میزان رضایت‌مندی افراد را با دیدگاه ادراکی آنها توصیف کرده‌اند، بدین ترتیب که هر شخص با توجه به مجموعه ای از نیازها و آرزوهایی که دارد، شرایط فعلی سکونتی و محیط زندگی خود را ارزیابی می‌کند (Michelson, 1966). رضایت‌مندی سکونتی یکی از معیارهای کلیدی سنجش میزان کیفیت است. در چارچوب این اهمیت، محیط با کیفیت شامل احساس امنیت، رفاه و رضایت‌مندی ساکنین است که در محیط‌های کالبدی و اجتماعی بازتاب می‌یابد (Marans & Lansing, 1969). آراگونز^{۲۴} و آمریگو^{۲۵} در سال ۱۹۹۷ تحقیقی در خصوص رضایت‌مندی و ارزیابی سکونتی افراد از محیط سکونتی‌شان انجام داده‌اند به این نتیجه رسیدند که به طور کلی ساکنانی که در صدد اصلاح و بهبود وضعیت سکونتی خود برنیامده یا عکس‌العملی در خصوص مسائل محل سکونت‌شان انجام نداده‌اند، نسبت به بقیه افراد از آستانه رضایت‌مندی بالایی برخوردار هستند (Aragones & Amerigo, 1997). با توجه به پژوهش‌های انجام شده می‌توان چنین استنباط کرد که رضایت-مندی از محیط مسکونی به میزان رضایت در دو مولفه کلی شامل رضایت از واحد مسکونی و واحدهای همسایگی به طور مستقیم و همچنین ویژگی‌های شخصی، فرهنگی، اجتماعی و محیطی به‌طور غیر مستقیم بستگی دارد (Galster C George, 1981). پورتر و آلار^{۲۶} (۲۰۱۷) تحقیقاتی در مورد رضایت‌مندی سکونتی برای افراد مسن انجام دادند و نتایج را در کیفیت فیزیکی خانه، کیفیت فیزیکی بافت های مسکونی و توجه به کیفیت خانه و مجموعه های مسکونی برای افزایش توانبخشی افراد مسن، اعلام نمودند. بونایوتو و فورنارا^{۲۷} (۲۰۱۷) کیفیت محیط شهری مخصوصاً محیط های مسکونی را یکی از مهمترین اجزای اصلی کیفیت زندگی مردم دانسته و توجه به نحوه طراحی معماری و شهری، مدیریت و

28. P.Xue, C.M.Mak, Z.t.Ai
29. Chun Zhang, Bin Lu
30. M.Mohit, Al-khanbashi
31. Z.Huang, X.Yu

24. Juan Ignacio Aragones
25. Maria Amerigo
26. Cristian Portero, David Alar (2017)
27. M.Bonaiuto, F.Fomara

Avstin در سال ۱۹۸۹ انجام گرفت نتایج تایید کرد که مردم با وضعیت اجتماعی-اقتصادی بالا، مردم سالخورده، و مالکان به ترتیب در مقایسه با مردم وضعیت اجتماعی-اقتصادی پائین، مردم جوان تر و مستاجران از ویژگی‌های فیزیکی و محیطی حاکم بر واحدهای همسایگی شان بیشتر راضی بوده‌اند (Aragones & Amerigo, 1997). همچنین مک‌لارن (۱۹۹۶) شاخص‌های عینی مانند جنبه‌های ملموس محیط انسان ساخت و شاخص‌های ذهنی را از معیارهای سنجش کیفیت زندگی افراد معرفی می‌کند. جداول شماره ۵ و ۶ حاصل بررسی تطبیقی معیارهای مدل‌های حوزه سکونت و رضایت-مندی سکونتی نظریه‌پردازان و محققان مختلف را نشان می‌دهد.

جدول ۵. بررسی تطبیقی معیارهای موثر رضایت‌مندی سکونتی نظریه‌پردازان مختلف

نظریه پرداز	آثار	منبع	شاخصهای موثر در رضایت‌مندی سکونتی											
			شخصی	اجتماعی	اقتصادی	فرهنگی	عملکردی	محیطی	کالبدی	فضایی	هویتی	حکومتی	نیازمندی	عینی
آیموس راپورت	رویکرد فرهنگی و توجه به مباحث هویتی، اجتماعی، فرهنگی و رفع نیازهای انسانها میباشد	(راپاپورت، ۱۳۸۸) (راپاپورت، ۱۳۸۲)	●							●	●	●	●	●
کریستین شولتز (۲۰۰۰-۱۹۲۶)	توجه و ارتباط انسان و محیط و روانشناسی محیطی(ریست-جهان) بر پایه مورفولوژی، توپولوژی و تیپولوژی است.	(شولتز، ۱۳۹۲)							●				●	●
کریستوفر الکساندر	شرط لازم برای رسیدن به سکونت‌های زنده و جاودانه، شناخت زندگی است.	(الکساندر، ۱۳۸۶)							●				●	●
رابرت گیفورد	خانه منطبق بر فرهنگ و روابط اجتماعی است، خصوصیات فردی در ارتباط با عوامل جمعیتی، شخصیتی، ارزشها، انتظارات، مقایسه و امید به آینده میباشد. ارتباط رضایت‌مندی و موقعیت اقتصادی و شخصیت همسایگان.	(گیفورد، ۱۳۷۸)	●										●	●
جان لنگ	توجه به مباحث بنیادین محیط و رفتار انسان و روانشناسی محیطی (انتی-هنجاری).	(جان لنگ، ۱۳۸۳)								●	●	●	●	●

در ذیل مفهوم کیفیت زندگی مطرح می‌گردد و برای ارتقاء کیفیت زندگی، رضایت‌مندی سکونتی در سه سطح خانه، محله و واحد همسایگی نیازمند افزایش می‌باشد. لذا در جهت ارتقاء پایه ای نیازمند ارتقاء مولفه های انسان محور و مهمتر از آن اندیشه، شخصیت و فرهنگ و پارامتری که بدون واسطه و فطری در نهاد هر انسان وجود دارد در جهت نیل به کمال که همان روان‌شناسی دین است.

در این مرحله از پژوهش پس از بررسی روانشناسی دین و رضایت‌مندی سکونتی و شاخص‌های موثر که در قالب جداول ۳،۵ و ۶ ارائه گردیده، نحوه ارتباط دو مقوله را در پنج معیار موثر و مهم شخصی (فردی)، اجتماعی، فیزیکی، تاریخی و فرهنگی با رویکرهای عینی و ذهنی می‌توان برشمرد. بر این اساس مدل نهایی پژوهش با در نظر گرفتن موارد فوق در جدول شماره ۷ قابل ارائه است و چون مفهوم رضایت‌مندی سکونتی

جدول ۷. چهارچوب و مدل نهایی پژوهش، (نگارندگان).

مولفه های متناسب با رضایتمندی سکونتی		شاخصهای موثر	معیارهای موثر
رویکرد عینی (Objective)	رویکرد ذهنی (Subjective)		
تامین فضاهای فعالیتی متناسب با جنسیت	سلامتی جنسی	جنسیت	معیارهای شخصی معیارهای روان‌شناسی دین
تامین فضاهای متناسب با اقوام	توجه به عامل قومیت، باورها، اعتقادات و رسوم	قومیت	
تامین فضاهای فعالیتی متناسب با سن افراد	افزایش سن پیری	سن	
بهداشت فردی اخلاق فردی (رابطه فرد با خود) و ایمنی سکونتگاهها	آرامش خاطر؛ امنیت (احساس ترس، کاهش ترس از مرگ، نگرش مثبت به مرگ)؛ قلمرو (فضای شخصی)؛ کاهش استرس؛ بهداشت روانی (کاهش هیجان، اضطراب و استرس، نشاط، قوت قلب)؛ اخلاق فردی (رابطه فرد با خود، صداقت، فداکاری، مهربانی و نوع دوستی، منانیت)؛ سلامتی و کاهش افسردگی؛ دلبستگی؛ خوشنودی؛ امید به آینده (مقایسه)؛ حس مسئولیت؛ تجربه؛ معنی بخشی به زندگی؛ جلوگیری از پیشداوری و تعصب	ادراک و احساس	
تسهیلات مرتبط (دسترسیها و امکانات برای افراد کم‌توان و ناتوان جسمی)	سلامتی جسمی	توانایی جسمی	
	موقعیت اجتماعی خانواده؛ وضعیت تاهل (اعتقاد به بنیان خانواده)؛ سبک زندگی	موقعیت خانوادگی	
تامین محل کار و فواصل دسترسی به آنها	توجه به کیفیت محل کار	شغل	
تامین محل تحصیل و فواصل دسترسی به آنها	توجه به کیفیت محل تحصیل	تحصیلات	
مالک یا مستاجر	حس مالکیت	مالکیت	

توجه به ارزشهای مشترک اجتماعی	توجه به ارزشهای مشترک اجتماعی	قومیت	معیارهای اجتماعی
موقعیت قرارگیری در شهر	قانون و مقررات (کاهش جرم و جنایت)	انسجام اجتماعی	
تعداد و نحوه ارتباط واحدهای همسایگی	روابط با همسایه ها؛ اخلاق اجتماعی (روابط شهروندی و شهرنشینی)؛ بهبود روابط اجتماعی؛ ازدحام و خلوت	روابط و پیوندهای اجتماعی	
	وابستگی اجتماعی و دلبستگی به جامعه محلی (کاهش اضطراب)	همگونی اجتماعی	
بهره گیری از امکانات و فضاهای سکونتی و شهری برای کلیه افراد جامعه	مردم سالاری، برابری و مساوات	عدالت اجتماعی	
تشکیل نهادهای خیریه	امنیت (کاهش جرم و جنایت و بیبند و باری)؛ نوع دوستی و کمک به دیگران (کارهای خیریه)	حمایت اجتماعی	
فضاهای اجتماع پذیر	مشارکت و همکاری در گروهها؛ برونگرایی و تعامل پذیری؛ سیاست	مشارکت اجتماعی	
سرانه فضاهای سبز؛ تامین دید و منظر مناسب؛ بهداشت محیطی	اخلاق زیست محیطی؛ آسایش اقلیمی؛ کیفیت بصری دید و منظر؛ سلامت روانی	شرایط زیستی	معیارهای فیزیکی
کیفیت معماری سکونت (ابعاد و مشخصات فیزیکی مسکن، محله و منطقه)؛ تراکم واحد های ساختمانی؛ بافت سکونتی؛ کیفیت مصالح؛ تسهیلات و کاربریهای مکمل مورد نیاز و تنوع عملکردی	قلمرو (تفکیک عرصه های خصوصی و عمومی)؛ کیفیت فضایی؛ ازدحام و خلوت	کالبدی	
کیفیت معابر؛ ترافیک؛ موقعیت مناسب دسترسیهای سواره و پیاده؛ حمل و نقل عمومی	ارزیابی کیفیت معابر؛ ارزیابی ترافیک؛ دسترسیهای مناسب سواره و پیاده	شبکه های ارتباطی	
هشتیها؛ موقعیت بازشوها	اشرافیت؛ حریمیت	محیطی	معیارهای تاریخی-فرهنگی
تنوع فضایی؛ کاربرد مفاهیم کهن الگوها در مسکن و شهر	تشکیل خاطرات جمعی؛ مفاهیم کهن الگویی (آرکی تایی)؛ اعتقاد و باور به خدا تجارب گذشته		
تکنولوژی ساخت؛ فنآوری مصالح؛ هزینه های ساخت	در ارتباط با نیازها مادی؛ اقتصاد	فرهنگ مادی	معیارهای فرهنگی
نحوه طراحی؛ نحوه ارتباطات و دسترسی ها؛ المانها و بناهای یادبود شهری؛ تیبندی و گونهبندی فضایی	در ارتباط با باورها، ارزشها، هنجارها و نمادها	فرهنگ غیر مادی	

معیارهای موثر در روانشناسی دین

نتیجه گیری و جمع بندی

۵. ییاده میرچا، (۱۳۷۴)، «فرهنگ و دین»، ترجمه: بهاء الدین خرمشاهی، تهران، انتشارات طرح نو.
۶. آذربایجانی مسعود، (۱۳۹۴)، «روانشناسی دین از دیدگاه ویلیام جیمز»، قم، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۷. آذربایجانی مسعود و سید مهدی موسوی اصل، (۱۳۹۵)، «درآمدی بر روانشناسی دین»، قم، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۸. باشلار گاستون، (۱۳۹۲)، «بوطیقای فضا»، ترجمه: مریم کمالی و همکاران، تهران، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
۹. براتی ناصر، (۱۳۸۲)، «بازشناسی مفهوم خانه در زبان فارسی و فرهنگ ایرانی»، تهران، انتشارات روزنه.
۱۰. پاکزاد جهانشاه و همکاران، (۱۳۹۵)، «الفبای روانشناسی محیط برای طراحان»، تهران، انتشارات آرمانشهر.
۱۱. جعفری محمد تقی، (۱۳۹۲) «فلسفه دین»، تهران، انتشارات موسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری، چاپ ششم.
۱۲. جیکوبز جین، (۱۳۸۶)، «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی»، ترجمه: حمیدرضا پارسی و همکاران، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۳. جیمز ویلیام، (۱۳۸۶)، «دین و روان»، ترجمه: مهدی قائنی، قم، انتشارات دارالفکر.
۱۴. چرمایف سرج و کریستوفر الکساندر، (۱۳۷۱)، «عرضه های زندگی جمعی و خصوصی»، ترجمه: منوچهر مزینبی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۵. جوادی آملی عبدالله، (۱۳۸۷)، «شریعت در آینه معرفت»، تهران، انتشارات اسراء.
۱۶. حسینی سید حسین، (۱۳۷۶)، «دین در بستر دیدگاه»، ماهنامه علمی - ترویجی معرفت، قم، انتشارات موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (قدس)، سال پنجم، شماره چهارم.
۱۷. دوران ویل، (۱۳۸۵)، «لذات فلسفه»، ترجمه: عباس زریاب، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.
۱۸. دهخدا علی اکبر، (۱۳۴۱)، «لغت نامه دهخدا»، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

امروزه ارتقاء کیفی و کارآمدی مجموعه های مسکونی و محیط های شهری و تبدیل به محیط های پاسخگو در برابر نیازهای شهروندان حائز اهمیت است. همچنین گسترش ناهمگن و بی-هویت محیط های مسکونی و شهرها، بحران های زیست محیطی، تعارض های اجتماعی و تشدید فشارهای روانی را بدنبال دارد و به تبع آن آرامش، آسایش، سلامتی جسمی و روانی افراد را به مخاطره می اندازد. در این میان رهیافتی که علاوه بر توجه به مسائل زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، به اندیشه، شخصیت و رفتار فردی و اجتماعی بر پایه اعتقادات، باورها و آرمانها، توجه جدی دارد روانشناسی دین است که در رویکرهای عینی و ذهنی قابل طبقه بندی است. در حقیقت روانشناسی دین دانش علوم رفتاری است و همبستگی مثبت روانی، فردی، اجتماعی، کالبدی و کارکردی آن به اثبات رسیده است. به بیان دیگر با شناخت شاخص های موثر در روانشناسی دین می توان به رضایت مندی سکونتی و ارتقاء کیفیت محیط های سکونتی ماندگار و پایدار دست یافت. اگر چه امروزه دانش روانشناسی دین در مرحله تکوین می باشد ولی می تواند برای نیل به اهداف موثر و کارکردی انسانها و جوامع مورد توجه جدی قرار گیرد.

منابع و ماخذ

۱. ارژمند محمود و همکاران، (۱۳۹۵)، «معماری و آرامش»، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
۲. اسپیلکا برنارد و همکاران، (۱۳۹۰)، «روانشناسی دین بر اساس رویکرد تجربی»، ترجمه: محمددهقانی، تهران، انتشارات رشد.
۳. اصغریور محمدجواد، (۱۳۹۴)، «تصمیم گیری های چند معیاره»، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۴. ۱- الکساندر کریستوفر، (۱۳۸۶)، «معماری و راز جاودانگی»، ترجمه: مهرداد قیومی بیدهندی، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

۱۹. ذبیحی حسن و همکاران، (۱۳۹۰)، «بررسی رابطه بین میزان رضایت از مجتمع های مسکونی و تاثیر مجتمع های مسکونی بر روابط انسان»، نشریه علمی- پژوهشی هویت شهر، شماره ۸، صص ۱۱۹-۱۰۳
۲۰. راپاپورت آیموس، (۱۳۸۲)، ترجمه: صدف آل رسول و همکاران، «خاستگاههای فرهنگی معماری»، فصلنامه خیال، انتشارات فرهنگستان هنر، شماره ۸، صص ۹۷-۵۶
۲۱. راپاپورت آیموس، (۱۳۸۸)، «انسان شناسی مسکن»، ترجمه: خسرو افضلیان، تهران، انتشارات حرفه هنرمند.
۲۲. رفیعیان علی و همکاران، (۱۳۸۸)، «رضایتمندی شهروندان از محیط های سکونتی شهری»، فصلنامه علمی- پژوهشی علوم محیطی، شماره ۲۵، صص ۶۸-۵۷
۲۳. رفیعیان مجتبی و همکاران، (۱۳۸۹)، «سنجش کیفیت محیط سکونت در شهرک اکباتان تهران»، فصلنامه علمی- پژوهشی برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره ۱۴، صص ۸۶-۶۳
۲۴. ستوده هدایت اله، (۱۳۹۵)، «روانشناسی اجتماعی»، تهران، انتشارات آوای نور.
۲۵. شاهچراغی آزاده و همکاران، (۱۳۹۵)، «محاط در محیط»، تهران، انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران.
۲۶. شمس اسفندآباد حسن، (۱۳۹۳)، «روانشناسی محیط»، تهران، انتشارات سمت.
۲۷. شولتز نوربرگ، (۱۳۸۹)، «مفهوم سکونت: به سوی معماری تمثیلی»، مترجم: محمود امیریاراحمدی، تهران، انتشارات آگه.
۲۸. صارمی حمیدرضا و همکاران، (۱۳۹۵)، «روانشناسی محیط»، تهران، انتشارات اول و آخر.
۲۹. طاهری مهدی پور، (۱۳۹۰)، «ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی»، مجله پژوهشهای جغرافیای انسانی، شماره ۷۶، صص ۳۱-۱۳
۳۰. طباطبایی محمد حسین، (۱۳۷۴)، «ترجمه تفسیر المیزان»، ترجمه: محمدباقر موسوی همدانی، قم، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۳۱. طباطبایی محمدحسین، (۱۳۸۸)، «شیعه در اسلام»، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
۳۲. غلام عباس توسلی، (۱۳۹۱)، «نظریه های جامعه شناسی»، تهران، انتشارات سمت.
۳۳. علی پور روجا و همکاران، (۱۳۹۱)، «شاخصه های کیفیت محیطی در شناسایی اولویت های مداخله در محدوده بافت فرسوده شهر بندر لنگه»، فصلنامه علمی پژوهشی باغ نظر، سال نهم، صص ۲۲-۱۳
۳۴. عمید حسن، (۱۳۶۳)، «فرهنگ فارسی عمید»، تهران، انتشارات امیر کبیر.
۳۵. غباری بناب باقر و همکاران، (۱۳۸۸)، «رابطه اضطراب و افسردگی با میزان معنویت در دانشجویان دانشگاه تهران»، فصلنامه علمی- پژوهشی روانشناسی کاربردی، شماره ۱۰، صص ۱۲۳-۱۱۰
۳۶. فرجی یوسف، (۱۳۷۸)، «تئوری اقتصاد خرد»، تهران، انتشارات بازرگانی.
۳۷. فرضعلی فاطمه و همکاران، (۱۳۹۰)، «رویکرد پدیدارشناسانه سید حیدر آملی و ردولف اتو به امر قدسی»، فصلنامه اندیشه دینی، شماره ۴۱، صص ۸۰-۴۹
۳۸. فروید زیگموند، (۱۳۵۷)، «آینده یک پندار فروید»، ترجمه: هاشم رضی، تهران، انتشارات آسیا.
۳۹. فروید زیگموند، (۱۳۵۱)، «توتم و تابو»، ترجمه: محمدعلی خنجی، تهران، انتشارات طهوری.
۴۰. فورشت اینگر و همکاران، (۱۳۹۴)، «درآمدی بر جامعه شناسی دین»، ترجمه: مجید جعفریان، قم، انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب.
۴۱. قائمی نیا علیرضا، (۱۳۷۹)، «درآمدی بر منشاء دین»، قم، انتشارات معارف.
۴۲. قربانی نیما، (۱۳۷۷)، «روانشناسی دین، یک روی آوری علمی چند تباری»، فصلنامه علمی- پژوهشی قبسات، شماره ۸ و ۹، صص ۴۵-۲۳
۴۳. قرشی بنابی علی اکبر، (۱۳۷۱)، «قاموس قرآن»، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه.

۴۴. کامکاری کامبیز و همکاران، (۱۳۹۶)، «مبانی روانشناختی هوش و خلاقیت»، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۴۵. کوبی افشین، (۱۳۸۶)، «معیارهای ارزیابی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری»، نشریه علمی- پژوهشی هویت شهر، شماره ۱، صص. ۷۵-۸۶
۴۶. گلشن فومنی محمد رسول، (۱۳۹۲)، «روانشناسی اجتماعی»، تهران، انتشارات دیدار.
۴۷. گیدیون زیگفريد، (۱۳۸۶)، «فضا، زمان و معماری»، ترجمه: منوچهر مزینی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.
۴۸. گیفورد رابرت، (۱۳۷۸)، «فضای شخصی»، فصلنامه معماری و فرهنگ، شماره ۲ و ۳، صص ۴۶-۴۹.
۴۹. گیفورد رابرت، (۱۳۷۸)، «ادراک و شناخت محیطی»، ترجمه: نسرين دهباشی، فصلنامه معماری و فرهنگ، شماره ۲ و ۳، صص ۶-۷.
۵۰. لنگ جان، (۱۳۸۳)، «آفرینش نظریه معماری»، ترجمه: علیرضا عینی فر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۵۱. لوونتال کیت ام، (۱۳۹۵)، «درآمدی به روانشناسی دین»، ترجمه: مهدی عیوضی، قم، انتشارات ادیان.
۵۲. محسنی منوچهر، (۱۳۹۰)، «جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی»، تهران، انتشارات طهوری.
۵۳. مدنی پور علی، (۱۳۸۹)، «فضاهای عمومی و خصوصی شهر»، ترجمه: فرشاد نوریان، تهران، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
۵۴. مطلبی قاسم، (۱۳۸۰)، «روانشناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری»، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۰، صص. ۶۷-۵۲
۵۵. مطهری مرتضی، (۱۳۷۸)، «مجموعه آثار مرتضی مطهری»، تهران، انتشارات صدرا.
۵۶. معین محمد، (۱۳۸۷)، «فرهنگ فارسی معین»، تهران، انتشارات فرهنگ نما.
۵۷. معینی مهدیه و همکاران، (۱۳۹۱)، «رویکرد تحلیلی به کیفیت محیط مسکونی معاصر»، نشریه علمی- پژوهشی هویت شهر، شماره ۱۰، صص. ۲۳-۵
۵۸. مفیدی شمیرانی سید مجید و همکاران، (۱۳۹۵)، «مسکن اجتماعی»، تهران، انتشارات علم معمار.
۵۹. مک کواری جان، (۱۳۷۸)، «تفکر دینی در قرن بیستم مرزهای فلسفه و دین»، ترجمه: بهزاد سالکی، تهران، انتشارات مرکز تحقیقات مطالعات و سنجش برنامه ای صداوسیما.
۶۰. نسترن مهین و همکاران، (۱۳۸۹)، «تحلیلی بر مفهوم مشارکت و کار گروهی در پروژه های آماده سازی اراضی مسکن مهر»، نشریه علمی- پژوهشی آرمانشهر، شماره ۴، صص. ۱۱۱-۱۲۳
۶۱. نقی زاده محمد، (۱۳۸۵)، «مبانی نظری معماری و شهرسازی اسلامی»، اصفهان، انتشارات راهیان.
۶۲. نیومن اسکار، (۱۳۸۷)، «خلق فضاهای قابل دفاع»، ترجمه: فائزه رواقی، تهران، انتشارات طحان.
۶۳. وولف دیوید ام.، (۱۳۹۳)، «روانشناسی دین کلاسیک و معاصر»، ترجمه: محمد دهقانی، تهران، انتشارات رشد.
۶۴. هزارجریبی جعفر و همکاران، (۱۳۸۸)، «بررسی عوامل موثر بر نشاط اجتماعی»، مجله علمی- پژوهشی جامعه شناسی کاربردی، شماره ۲۰، صص. ۱۱۹-۱۴۶
۶۵. هیک جان، (۱۳۷۲)، «فلسفه دین»، ترجمه: بهرام راد، تهران، انتشارات بی تا.
۶۶. هیوم رابرتارنست، (۱۳۸۶)، «ادیان زنده جهان، ترجمه: عبدالرحیم گواهی، تهران، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۶۷. یاراحمدی امیر محمود، (۱۳۷۸)، «به سوی شهرسازی انسان گرا»، تهران، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.
۶۸. یونگ کارل گوستاو، (۱۳۹۰)، «روان شناسی و دین»، ترجمه: فواد روحانی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.
69. Portero, C.-F. D. (2017). Dwelling conditions and life satisfaction of older people through residential satisfaction. Journal of Environmental Psychology, 49(1), 17-.

- Designed Public Low-Cost Housing in Kuala Lumpur. *Habitat International*(34), 1827-.
84. Philips, D. O. (2004). Factors influencing older persons' residential satisfaction in big and densely populated cities in Asia : a case study in Hong Kong. *Ageing International*, 29(1), 4670-.
85. Philips, D. S. (2004). Factors influencing older persons' residential satisfaction in big and densely populated cities in asia: A case study in Hong Kong. *Ageing International*, 29, 4670-.
86. Pickren, W. A. (2010). *A History of Modern Psychology in Context*. New Jersey: John Wiley & Sons.
87. Rowles, G. (2006). Commentary: a house is not a home, but can it become? The Many Faces of Health, Competence and Well-Being in Old Age, 2532-.
88. Schmidt, D. R. (1979). Perceptions of Crowding. *Environment and Behavior*(11), 105130-.
89. Sio, O. P. (2002). A study of family support, friendship and psychological. *International Journal of Aging and Human Development*, 55, 299319-.
90. Tu, K. L.-T. (2008). Evaluative structure of perceived residential environment quality in high-density and mixed-use urban setting An exploratory syudy on Taipei city. *Landscape and Urban Pla;;ing*, 157171-.
70. United Nations. (2016). *The United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III)*. United Nations.
71. Aragones & Amerigo, A. (1997). A Theoretical and Methodological Approach to the Study of Residential Satisfaction. *Journal of Environmental sychology*, 17(1), 4757-.
72. Baba&Austin. (1989). Neighborhood Environmental Satisfaction, Victimization and Social Portici potion as Determinants of Perceived Neighborhood Safety. *Environment and Behavior*, 6(21), 763-780.
73. Daily Report of habitat. (1996). *Earth Negotiations Bulletin*. Published by the Intenational Institute for Sustainable Development (IISD).
74. Della, S. (2006). *Longman Dictionary of American English*. Laurence Delacroix.
75. Galster C George, H. G. (1981). Residential Satisfaction Compositional and Contextual Correlates. *Environment and Behavior*, 13(6), 735758-.
76. Gifford, R. (1999). Perception and Recognition Environmental. *Architectural and Cultural jorنال*, 229-21, (1)3-.
77. Heising, J. (1989). *Psychology of Religion*. *Encyclopedia of Religion*, 12, 5766-.
78. Jian Gea, K. H. (9 November 2006). Research on residential lifestyles in Japanese cities from the viewpoints of residential preference, residential choice and residential satisfaction. *Landscape and Urban Planning*, 78(3), 165-178.
79. Levy-Leboyer C, c. R. (1993). The need for space and residential satisfaction. *Architecture and Comportment/ Architecture and Behaviour*, 9, 475490-.
80. 81. Marans& Lansing. (1969). Evaluation of Neighborhood Quality. *AIP Journal*(11), 195199-.
81. Marans, W. (2015). Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future linkage opportunities. *Habitat International*, 4752-.
82. Michelson, W. (1966). An Empirical Analysis of Urban Environmental Preferences. *Journal of the Amer. Institute of Planners*(31), 355360-.
83. Mohit, M. (2010). Assessment of Residential Satisfaction in Newly

